

Peter C. Schleifenbaum PhD., RPF.

(Haliburton, Ontario, Kanada)

Hozzászólás a németországi certifikációs vitához

[A szerző a Haliburton Forest & Wildlife Reserve, egy 22 000 ha-os magánerdőbirtok üzemvezetője, melyet 1998 tavaszán, Kanadában elsőként certifikáltak az FSC (Forest Stewardship Council) szabványai szerint.]

A német erdők certifikációs vitáját nemzetközi érdeklődés kíséri, melyben Németországot a modern erdőgazdálkodás bölcsőjének tekintik.

Ez tartalmazza azt az általános és éppenséggel érvényes felfogást, hogy a német erdőgazdálkodás tartamos, biológiailag és ökológiailag, valamint társadalompolitikailag feltétlenül kedvező. Ezen a becslésen nyugszik első pillantásra a német erdészársadalom széles körű elutasító magatartása mindenféle certifikációval szemben, mivel a német erdők még az oly szigorú nemzetközi szabványok által támasztott követelményeket is kielégítik. Nem kerül ez az átfogó, komplex erdőgazdálkodás már így is elég sokba anélkül, hogy egy certifikáció további költségeket okozna? A német erdők számára egyedül egy áruvédjegy is elegendő lenne. A certifikáció ellen szintén felhozzák, noha alárendelt jelentőséggel, a tulajdonosi és gazdálkodói jogokat, melyeket a certifikáció meg fog nyírni.

Egy külföldi erdőgazdaság szemszögéből nézve, amely alávetette magát a certifikációnak, a német certifikációs vita messze elkerüli a célt. A német erdőgazdálkodás jelenlegi módszerei oly példásak, hogy azokat tartalmilag és ezáltal gazdaságilag is csak csodálják nemzetközi téren. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy a német erdők 60%-a, tulajdonképpen legalábbis a lucállományok, ökológiai szempontból nem a termőhelyükön állnak, továbbá hogy az erdőgazdálkodás nagyjából annak a fogalomnak felel meg, amit nemzetközileg ültetvénygazdálkodásnak neveznek, va-

lamint azt, hogy a flóra és különösen a fauna nagy része a természetes feltételektől nagyon eltávolodott. Ebben a vonatkozásban kedvezőtlen eredménnyel jár a német erdőgazdálkodás szempontjából az összehasonlítás a skandináv, az észak-amerikai, kelet-európai, valamint a trópusi vidékek erdőgazdálkodásával.

Természetesen ebben az összehasonlításban figyelembe kell venni a német erdészettörténeti múltat is. Globálisan gazdálkodó világban azonban a jelen számít. És jelenleg az erdők nemzetközi szabványok szerinti certifikálása világméretben egyre nagyobb jelentőséget kap. Ebben az összefüggésben a német erdőgazdálkodásnak nem botránnyként és bajként kellene kezelni a certifikációt, hanem lehetőségként felfogni, amellyel a világban elfoglalt vezető helyét dokumentálhatja és hangsúlyozhatja. Ez gazdaságilag kétségtelenül kiszámítható és a certifikáció összehasonlíthatóan minimális költségei megtérülnek.

A német certifikációs vitának van azonban társadalompolitikai aspektusa is. Németországot nemzetközileg egy ökológiailag helyettesíthető, „zöld” politika előharcosának tekintik. A globális, ökológiai vitában a Föld erdei világméretben kulcsszerephez jutnak. Az erdőpusztulás, a trópusi erdők eltűnése, az erdei genetikai sokszínűség csökkenése, a CO₂-tároló erdő stb. mind olyan témák, melyek a különböző nemzetközi konferenciák és megállapodások középpontjában állnak.

Nem lenne okosabb, ha az üres nemzetközi nyilatkozatokkal szemben gyakorlatias, megvalósítható, valamint regionális erdészeti politikát és erdőgazdálkodást állítanának, amit egy certifikáció nemzetközileg elismert szabványai szerint alakítanának ki? Ezáltal sok égető erdészeti probléma ha nem is oldódna meg, de értelmes gazdálkodói gyakorlat révén megbeszélhető lenne. Nemzetközi szinten a német erdőgazdálkodás ezzel ismét vezető szerephez jutna. Ezáltal az elfogadott certifikációs szabványokra alapozott származásigazolás nemcsak hihető, hanem mint reklámeszköz nemzeti és nemzetközi téren egyaránt hatékony lesz.

Az AFZ-Der Wald 1999. 2. száma alapján fordította:
dr. Barna Tamás

JUNIPERUS KERT

6000 Kecskemét, Kisfái 285.

Telefon: (76) 481-536.

Fax: (76) 414-772.

A KEFAG Rt. Juniperus Parkerdeszete őszi erdősfítéshez és fásításhoz ajánlja erdészeti csemetéit:

Akác	60 cm felett	7,00 Ft
	40/60 cm	5,50 Ft
Nemes nyár	A minőség	35,00 Ft
	B minőség	28,00 Ft
Szürkenyár	60 cm feletti	11,00 Ft
	40/60 cm	7,50 Ft
Feketefenyő mcs.		4,50 Ft

Nagy tételű vásárlás esetén árkedvezményt adunk.

A feltüntetett árak irányárak és a 12%-os áfát nem tartalmazzák.

Ezen kívül parkerdészetünk 200-féle konténeres díszcserje, díszfa és fenyő nagy választékával várja a kertbarátokat és kertépítőket.

Cím: 6000 Kecskemét, Kisfái 285. Telefon: (76) 481-536. Fax: (76) 414-772.

Mátyás Csaba professzor IUFRO kitüntetése

Az Erdészeti Kutatóintézetek Nemzetközi Szövetsége (IUFRO) Kiemelkedő Szolgálatért Díját (Distinguished Service Award) 1998-ban Mátyás Csaba egyetemi tanárnak ítelték. A díjat a nemzetközi szervezet 1981-ben alapította, és olyan szakemberek kapják, akik kiemelkedő kutatásszervezési tevékenységükkel az erdészeti és faipari kutatások nemzetközi koordinációját elősegítették. A díjazottak között eddig egyetlen magyar származású személy, néhai Sziklai Oszkár professzor volt, ő 1990-ben kapta a díjat.

Mátyás Csaba kitüntetése közel két évtizedes IUFRO tevékenységének honorálása. Két négyéves cikluson keresztül az erdeifenyő nemesítési kutatásokat koordinálta. Jelenleg második ciklusban vezetője a fenyő nemesítésével és génmegőrzésével foglalkozó témacsoportnak. A díj odaítélésének aktualitása, hogy 1998-ban Kínában, Pekingben sikeresen megszervezte az erdészeti genetikai világkonferenciát, ahol 1963 óta negyedik alkalommal értékelték a viharosan fejlődő tudományág eredményeit és helyzetét az erdőgazdálkodás változó követelményrendszerében.

Winkler András

DR. TÓTH BÉLA

Tapasztalatok a Puszta szil termesztéséről

Az Erdészeti Lapok 1997. évi februári számában dr. Kóhalmy Tamás, a Soproni Egyetem professzora hangulatos mongóliai útibeszámolójában foglalkozik a turkesztáni szillel (*Ulmus pumila*), mint a szélsőségesen száraz, félsivatagi viszonyok között is megélő fafajról. Kóhalmy professzor írásának egyik indokául felhozta, hogy a magyarországi szakmai ismereteket kívánja a mongóliai tapasztalataival bővíteni. Megemlíti azt is, hogy első mongóliai útja során az 1970-es évek elején, ismerkedett meg e fafajjal, amely akkor még teljesen ismeretlen volt számára, és ennek okául feltételezte, hogy akkor még nem hozták be Magyarországra ezt a faját. Ez utóbbi megjegyzése váltotta ki bennem az elhatározást, hogy az országunkban ma már egyre inkább terjedőben levő és a jövőben valószínűleg még inkább fontossá váló fafajról az eddigi ismereteinket összeszedjem, egyben kiegészítsem. A Puszta szilről az 1982-ben történt állami fajtaminősítése idején több tanulmányt is közreadott az ERTI. Ezek közül a legrészletesebb dr. Tóth Béla: „A Puszta – turkesztáni – szil, egy sokoldalúan alkalmazható új fajta” címmel az Erdészeti Kutatások 1983. évi kötetében megjelent tanulmánya, ugyanebben az évben az ERTI röpiratszerű formában, szórólapként is tájékoztatót adott a szakközönség kezébe. Időközben magamnak is sikerült ismerkednem az *Ulmus pumila*-val egyik őshonos előfordulási helyén, a Kína északnyugati részén fekvő Shanai tartomány száraz lösz-fennsíkján 1997-ben éppen a szemiarid területek fásításával foglalkozó nemzetközi szimpózium alkalmából. Már korábban több ízben is tanulmányozhattam az egyik változat, az *Ulmus pumila*

22 éves Puszta szil állomány – Püspökladány

var. arborea felhasználását az ukrainai sztyeppében, valamint a közép-ázsiai egykori szovjet köztársaság szélsőségesen száraz területein létesített különféle fásításokban. Ezeket az ismereteket egészítette ki további adalékokkal Kóhalmy professzor tanulmánya.

A turkesztáni szil magyarországi „karrierje” 1955 nyarán kezdődött. Az ERTI akkor kapott egy jó maréknyi szilmagot „*Ulmus pumila* L. var. arborea Litvin” jelzéssel a pekingi botanikus kertből. Az ún. apró levelű szilek több faja is őshonos Belső-Ázsia jellegzetesen száraz területein; többnyire bokor növésszerű formában, de előfordulnak fa alakú fajai, változatai is. Ez utóbbiak egyike a Puszta szil kiindulási alapfaja, a Pekingből hozánk jutott *Ulmus pumila* var. arborea, azaz a tulajdonképpeni turkesztáni szil. Közép-(Belső-)Ázsia jellegzetesen száraz, szemiarid területein honos. Ott az

„oázistelepülések” fásításában igen fontos szerepet játszik. Itt évi 250-300 mm körüli átlagos csapadék mellett még mesterséges vízutánpótlás nélkül is megél. A szélsőségesen kedvezőtlen körülményekhez való nagy alkalmazkodási képességére mutat egyebek között, hogy a Pekingből július hóban érkezett, teljesen kiszáradt mag a következő tavasszal elvetve csaknem maradéktalanul kikelt; továbbá az a tulajdonsága, hogy már igen korán, 5-6 éves korban magot hoz. Ezek a tulajdonságok nyilván alapvetően fontosak a félsivatagi körülmények között való fennmaradáshoz.

Az első csemetéket 1957 őszén ültették ki az ERTI püspökladányi szikkísérleti bázis területén. Ezt követően évről évre mind több helyen, igen változatos – köztük szélsőséges – termőhelyi és termesztési körülmények között ültették, egyetlenül és egyenesen. Mindez lehetővé tette, hogy az 1970-es évek végére, amikor az állami fajtaelismerési bírálatra sor került, már meglehetősen széles körű hazai ismeretek álltak rendelkezésre. A korai magtermő képessége ismételt szelekciót tett lehetővé; e szelekciós munka eredménye lett az államilag minősített és elismert *Ulmus pumila* var. arborea Puszta szil elnevezésű fajta.

A Puszta szil tulajdonságai

A termőhelytől függően magassági növekedése igen változatos: a harmadrendű, csaknem bokorszerű törzsmérettől a hazai szilek magassági növekedését elérő fa. Jellegzetes tulajdonsága, hogy a szárvégeken kettős csúcsrügyeket fejleszt, ezért a törzse évről évre villásodó. A kérge fiatalon sima, fénylő világosszürke, de korán repedező; 6-8 éves kortól kezdve viszont már

Idős csomoros feketenyár fasor – Kisköre

durva, erősen parásodott, sötét fekete-tésszürke színű. Különösen feltűnnek a hazai szilektől erősen eltérő szürkés fényű, apró, tojásdad-lándzsás formájú levelei. Ezek ősszel sokáig, általában az erős fagyokig a fán maradnak, ami akár a dekoratív, akár a védő fásításokban nem lebecsülendő érték. Szabadabb állásban koronája szétterülő, terjedelmes, ezért tágabb növéttel ültetve is gyorsan záródik. Erősen ágasodik; az oldalágakat – a talajközeli törzsrészen is – sokáig megtartja.

Ez a tulajdonsága alkalmassá teszi sűrű, akár falszerűen zárt védősze-

lyek, térlezáró fásítások kialakítására is.

Termőhelytűrése igen tág határokat ölel át. Egyaránt elviseli egyfelől a száraz jellegű, másfelől az erősen változó vízgazdálkodású, valamint az időszakosan túlnedvesedő (felszínig nedves, belvízborításos) termőhelyeket is. Eredményesen ültethető azokon a szikes talajokon is, amelyek a korábbi ismereteink szerint csak a bokornövésű ezüstfa ültetése volt lehetséges, továbbá a száraz homoki termőhelyeken, a nagy mésztartalmú talajokon, a különféle erodált, roncsolt, tápanyagszegény területeken, erősen változó vízelátottságú lápi eredetű termőhelyeken. Ez a nagy változatosság erősen kiemeli a Pusztai szil pionír-fafaj jellegét. A gyors növekedési tulajdonságát ezeken a termőhelyeken is megtartja, de a növekedés mértékében természetesen nagy különbségek adódhatnak. Figyelemre méltó tulajdonsága, hogy a városi kedvezőtlen mikroklímát is károsodás nélkül elviseli.

Nagy előnye, hogy a szilfavészre mindaddig rezisztensnek mutatkozik mind a hazai tapasztalatok, mind a külföldi szakirodalmi adatok tanúsága szerint, akár a szélsőséges termőhelyeken is. Mindaddig egyéb specifikus faji betegségről sincs tudomásunk. Egyes időszakosan túlnedvesedő termőhelyeken enyhe hajlam mutatkozik a fagyrepedésre, de más fagykárosodás

nem éri. (Legfeljebb az erős márciusi fagyok a jellemzően korai virágzása miatt a magkötést károsítják.) Érzékeny viszont az erősen megvastagodott ágak megkésett nyesésére, de általában a vegetációs időszakban végrehajtott nyesésekre is. Ezek erős nedvfolyást idéznek elő, az ilyen sebek csak sokára és nehezen hegednek be, miért is nagy a gombafertőzés veszélye. ezért a nyesést nyugalmi időszakban és olyan ágvastagságnál kell végezni, amelynél a sebeket a fa még a nyesést követő vegetációs időszakban benövi.

Fiatalkorban a vad előszeretettel károsítja a rügyek, hajtások lerágásával, a sima kéreg hántásával. nagyfokú visszaszerző képessége, erőteljes gyors növekedése folytán azonban gyakran igen súlyos vadkárosításokat is átvészel.

Növekedési tulajdonságai alapján a viszonylag gyorsan növő fajok közé sorolható. Nemes nyárasokba és akácokba elegyítve, a kísérletek tanúsága szerint fiatal korban együtt nő a főfafajokkal, és legfeljebb csak később marad vissza a második koronaszintben. Az összehasonlító kísérletekben nyert tapasztalatok szerint azonos korban, azonos jónak mondható termőhelyen a szilfavészrel kivételesen megkímélt mezei szileket magassági növekedésben 10-20%-kal, vastagságban akár 50-60%-kal is, a vénic-szil 20-50%-kal, ill. 40-50%-kal múlhatja felül. Fatermése kétszerese-háromszorosa lehet az azonos korú vénic-szilénél. Évi átlagos növedéke elérheti a 10-15 m³/ha-t (22 éves kori adat). A szélsőségesebb, pl. az erősen szikes termőhelyeken növekedése természetesen jóval mérsékeltebb. Az ilyen termőhelyeken eddig szinte kizárólag ültetett ezüstfával szemben előnye az is, hogy fa alakú, magasabbra növő; ennek következtében akár a széltől védő hatás, akár a hasznosítható faanyag tekintetében az ezüst fához képest jóval kedvezőbb. Várható vágásérettségi korára nézve még nincsenek számba vehető tapasztalatok. A dél-ukrajnai sztyeppéken, a közép-ázsiai mesterséges telepítésekben 40 éves kor körül kezd száradni. Magyarországon a most már sokfelé fellelhető 40 év körüli Pusztai szilesekben ennek jelei még nem mutatkoznak.

A faji jellegként jelentkező villásodási hajlama és erős ágasodási tulajdonsága folytán minőségi faanyagot (rönköket) csak rendszeres nyeséssel lehet előállítani. Enélkül elsősorban olyan telepítésekben lehet fokozott je-

Még egyszer a jó-közepes-gyenge besorolásról

Reményfy kolléga az Erdészeti Lapok ez év januári számában olyan észrevételt tett az „önbecsapás” című cikkemre (E.L. 1998. okt.), amely véleményem szerint több erdészgenerációra nézve sértő.

Fenti cikkem lényege: az erdészeti adatbázison végigvonuló jó-közepes-gyenge kategóriának nincs ökonómiai tartalma és ez téves következtetések levonására ad alkalmat az erdőgazdálkodás természeti potenciálját és jövedelmezőségét illetően.

Reményfy kolléga kritikájának lényege: a természeti potenciál és faállományaink fenti kategorizálása gazdálkodási hiba miatt nincs korrelációban, mivel az idősebb generációk csak viszonylag szerény szakmai színvonal elérésére voltak képesek.

Engem e súlyos szavak készítették írásra. Véleményem szerint Reményfy kolléga a gazdálkodási hiba mértékelen eltúlzásával nemzedékekre visszamenőleg az erdővagyonnal való gondatlan gazdálkodásban marasztalja el az egész erdészettársadalmat, miközben a magyar erdőtervezői és felügyeleti rendszer köztudottan a világ egyik legszigorúbb szakigazgatása. Meggyőződésem szerint a jó-közepes-gyenge kategorizálásnak egy piacgazdaságban csak akkor van értelme, ha ez jövedelmezőségi besorolás. A termőhelyi potenciál 47-52-1 százalékos megoszlását pedig nem igazolja vissza az erdőgazdálkodás jövedelmezősége, amely nemzetgazdasági szinten emberemlékezet óta rendkívül csekély, esetenként negatív. A költségek nemzetgazdasági szintű számbavételkor ugyanis véleményem szerint figyelembe kell venni az erdészeti igazgatás (erdőtervezés és felügyelet) állami támogatását is, amely ma mintegy 1,5 milliárd Ft. Ennyire rosszul sáfárkodunk adottságainkkal, avagy mégsem olyan jó a természeti potenciál, mint ahogyan azt az erdészeti adatbázisban nyilvántartjuk?

Végül nyitott kérdés maradt, hogy az adatbázison végigvonuló fenti kategorizálás milyen szakmai következtetés levonására alkalmas.

Bartha Pál

lentősége, ahol a nagy tömegű dendromassza-termesztés a cél. Erre viszont kiválóan alkalmassá teszi az erőteljes, gyors növekedése.

Már szó esett róla, hogy magot korán és bőven terem. A magja kiszáritva is jól tárolható, a szállításra nem érzékeny. (Nem kellően száraz állapotban azonban erősen fülledékeny és könnyen tönkremehet szállítás közben.) Csemetéinek nevelése könnyű és az általában jó csírázóképesége folytán eredményes (feltételezve, hogy az időjárástól függően gyakorta nagy léhanyag-aránytól eltekintünk). A tavasszal elvetett magból még ugyanazon év őszén kiváló méretű és minőségű csemeték nyerhetők. Úgyszintén pionír tulajdonságaival hozható kapcsolatba, hogy pl. városi környezetben is képes „természetes úton” tovaterjedni, és az utcafásításhoz ültetett néhány Puszta szil nagy tömegű magszórásával a fásítatlanul maradt többi utcarészt mintegy spontán zöld övezetté változtatni. Egy érdekes, szélsőséges példa az egyik debreceni utcából: a vasbeton lámpaoszlop és az azt körülvevő járdaaszfalt között keletkezett 1,5-2 cm széles hézagba hullott magból mára terebélyes fa fejlődött! (Szerencsére mind a lakosság, mind az elektromos művek megtűrte az erőszakos helyfoglaló Puszta szilt, amely ma már 12 éves, szép, az utcát díszítő fa.)

A Puszta szil alkalmazási lehetőségei

Az ismertett tulajdonságok, mindenekelőtt a termőhely iránt mutatott nagyfokú alkalmazkodóképesség, a pionír fafaj jelleg a Puszta szil sokoldalú felhasználási lehetőségeit kínálják.

A tág határok között tanúsított termőhelytűrő képessége kiemelkedően alkalmassá teszi szélsőségesen kedvezőtlen termőhelyeken talajvédő és szél elleni védőfásítások létesítésére. Ebben a szerepkörben különösen előnyös a gyors kezdeti növekedése, a sűrű ágassága. Az a tulajdonsága, hogy az oldalágak talajközelségben is hosszú ideig megmaradnak, jó lehetőséget kínál zártabb vagy áttörtebb védőfal kialakításához. Ugyanezek a tulajdonságok alkalmassá teszik települések, lakótelepek védő és zöldövezeti fásítására, tanyák, tanyaközpontok, állattartó telepek körüli védőfásításokra, ipartelepeket stb. izoláló fásításokra. Jól felhasználható külszíni fejtések, bányahányók és különféle hulladékdepóniák, erodált területek, a településeket szegélyező különféle roncsolt területek (pl. egyko-

ri vályogvető gödrök) rekultivációs fásításainál.

Külön is fel kell hívni a figyelmet a városi utcafásítások céljára való használhatóságára! Azon kevés fafajaink egyike, amelyek képesek elviselni a városi utcák száraz és szennyezett levegőjét is, amihez előnyösen társul gyors növekedése, dekoratív lombozata. (itt a törzsalakító nyesések elkerülhetetlenek.)

Fatermesztési céllal a Puszta szil főfafajként elsősorban az említett kedvezőtlen, szélsőséges termőhelyeken ültethető, természetesen általában valamilyen védőfásítási szereppel is párosult. Kedvezőbb termőhelyeken, ahol a hazai gyakorlatban szokásos más fafajok is eredményesen termesztethetők, a Puszta szilt az évről évre ismétlődő villásodási hajlam, az erőteljes ágasodás, mindezek következményeként a túlságosan nagy nyesési igénye folytán főfafajként nem célszerű ültetni, ha csak nem éppen a jelentős mennyiségű dendromassza gyors előállítás a cél (pl. energiaerdők, aprítéktermelés, agglomeráltlemez-gyártás esetében).

Annál inkább – immár sokféleképpen kipróbált – szerepe lehet elegyfafajként egyes szárazabb vagy talajhibás erdősitésekben, mint pl. erodált, roncsolt (csonka talajú) síksági és dombvidéki területek tölgy-, cser- és fenyőerdősítéseiben, szikittölgy- és ezüstfa-telepítésekben, lomelegyül pedig homokifenyő-erdősítéseiben. Célszerűen felhasználható nemesített akácfajtákkal történő erdősitéseknél elegyként, a drága akáccsemetékkel való takarékoskodás, ugyanakkor a mielőbbi záródás elérése és az akáctörzsek árnyalása érdekében. Gyors növekedése és szétterülő koronája miatt eleve csak nagyobb hálózatban szabad ültetni.

Főfafajként is – a többnyire használatos 250 cm sortávolságot véve alapul – elégséges a 150-200 cm tőtávolság (2000-2600 db csemete/ha). Elegyként általában – ugyancsak 250 cm sortávolsággal számolva – 5-7,5 m sortávolságban (vagyis 2-3 soronként) és 5-6 m tőtávolságban elegendő ültetni (200-400 db/ha). A nemesített akácfajták ültetvényeinek elegyként célszerű a 2,5 m sortávolságú sorokban minden második csemetehelyre (ez esetben általában 3 m tőtávolságban) Puszta szilt ültetni. Ugyancsak előnyösen elegyíthető a Villafranca fehérnyárasokba is.

A Szigetköz legidősebb feketenyár fája
– Ásványráró

Mint hogy a tapasztalatok szerint a vad szívesen rágja-fogyasztja, a Puszta szil elegyítése révén remélhető (a reményt már eddigi konkrét tapasztalatok is alátámasztják) a főfafajok vadkár-veszélyeztetettségének csökkentése. Nagy visszaserző képessége, erőteljes fiatalkori növekedése, sűrű, szétterülő lombozata alkalmassá teszi elsődleges céllal vadvédelmi sűrűségek, fásítások kialakítására, egyáltalán általában a vadon élő állatvilág menedékhelyeinek létrehozására (pl. mezővédő erdőszáv-rendszerek, és ún. zöldfolyosók keretei között).

Manapság, amikor az őshonos fafajok ültetése, a nem őshonos fafajok háttérbe szorítása erősen kihangsúlyozódik, talán némileg időszerűtlennek tűnik egy valóban messzemenően ún. tájidegen fafaj bevezetésére és elterjesztésére irányuló törekvés. Mégis indokoltá teheti, hogy az „őshonosság” és a „termeszthetőség” egymáshoz viszonyulása az ökológiai viszonyoknak helyenként és esetenként bekövetkező (részben már bekövetkezett) visszafordíthatatlan változásai miatt nem tekinthető stabilnak, annál inkább időnként módosulásra szorulhat. Ezekre az ökológiai kényszerhelyzetekre, a jelenleg természetszerűnek ítélt erdőképek, erdőállományok kényszerű módosítására, újabbak elfogadására jó már előre felkészülni, hogy a szükséges változtatások idejére kellő tapasztalatokat szerezhessünk, egyebek között a változó ökológiai viszonyokhoz illeszkedő, a minél kisebb megrázkódtatással járóan módosuló „természetszerűség” érdekében.

Az erdő nem ültetvény

Régen volt, számos évtizeddel ezelőtt, fiatal koromban, amikor is – valamilyen újságban – arról olvastam, hogy némely nemzetek fiai miként fogadják az újonnan megjelenő törvényeket. Mára csak a magyar és német honpolgárok jellemzése maradt meg emlékezetemben, a többiekét elhomályosította az idő múlása.

Azt írta a cikk szerzője, hogy – a német ember az új törvényt ellenvetés vagy zúgolódás nélkül veszi tudomásul, illetve fogadja el;

– a magyar ember a kezdeti méltatlankodás és elégedetlenkedés után még sokáig zsörtölődik (morgolódik) az új jogszabályon, de végül is betartja annak előírásait, s alkalmazkodik hozzá.

Akkor jutottak eszembe a fentiek, amikor az 1996. évi LIV. törvényt, a végrehajtási utasításokkal egyetemben – könyv formájában – birtokba vehettem. Már túl az első olvasaton – az idézett újságcikk szerint is – egynémely paragrafus tartalma okán zsörtölődök (morgolódok), amiből arra lehet következtetni, hogy: *magyar vagyok*.

Elettapasztalatom azt súgja, hogy nagyon ritka az olyan törvény, amelynek léte(-zése) hosszabb lenne egy emberöltőnél. Bizonyosság erre (szakmán belül) az a tény, miszerint az 1935. évi IV. törvény megjelenése óta is kiadottot egy-két jogszabály, melyek hatálya „fiatalon” ért véget.

A legújabb erdőtörvényünk sem lesz örökéletű, mint ahogyan *az azt megalkotó ember és a törvény tárgyát képező erdei fák élete is véges!*

Írásom címéből is következtetni lehet a törvényben is helyet és szerepet kapott „*faültetvény*” fogalom bírálatára. A 8. §-ban olvasható meghatározás a szakember számára „*fűlsértő*”, s ugyanakkor *ellenvetés a magyar nyelv és az erdészeti szakszókincs értelmező meghatározásai*val is.

A vitatott kérdés történeti, értelmezési és terminológiai helyzetének tisztázására segítségül hívtam néhány szótárt és enciklopédiát, valamint elismert és neves erdészeti szakemberek időt álló nyilatkozatát.

Közismert tény, hogy az ERDŐ fogalom sokkal korábbi, mint az ÜLTETVÉNY fogalma. Utóbbinak – az erdészeti használatban – alig 40 éves múltja van. Íme a kezdet és a folytatás:

Az Erdő c. szaklapunk 1962. májusi számában *Jérôme René* tájékoztatta a hazai szakközönseget a volt *Német Demokratikus Köztársaság (NDK)* nyárfatermesztési konferenciájáról, ahol és amikor *dr. H. Fr. Joachim* eberswaldei igazgató a nyárfaprogramhoz fűződő előadást tartott. Kivonat az előadásból:

„...részletesen ismertette a nyárák ültetvényszerű termesztését és fenntartását a felső-olaszországi, dél-franciaországi, magyarországi és szlovákiai tapasztalataira hivatkozva.”

„Feltétlenül fel kell figyelünk (...) az erdőművelésnek (...) egy egészen új ágára – bármilyen idegenül, sőt, ellen-szenvenesen is cseng az erdész fülének.”

A fentebb leírt és – kissé ironizálva – a „*Joachim faültetvény-nyitány*”-ának elhangzása óta 36 év telt el. Az elmúlt időszak folyamán, zömével elutasító viták alakultak ki az ún. „*ültetvényszerű fatermesztés és erdőművelés*” vonatkozásaiban. Az 1960-as évektől számos, a nyárfatermesztés hazai eredményeit méltató és elemző tanulmány jelent meg szaklapjainkban, de a publikáló szakemberek továbbra is az *erdőtelepítés és fásítás* kifejezéseket alkalmazták írásaikban.

Az Erdő 1965. júliusi számában – ugyancsak *Jérôme Renétől* – olvashatjuk a „*Természenyszerű, ültetvényszerű erdőművelés*” című tanulmányt. A szerző képet alkot a nagy kiterjedésű, elegyetlen, egykorú állományokról; az ültetvényekről. Szakmai és nyelvtani meghatározáshoz a *Magyar Nyelv Értelmező Szótára* (1962) segédletet alkalmazza, de tévesen. Ui. az „*ültetvény*” leírásából kihagyja a döntő, bevezető részt, miszerint: „*Főleg gyarmatokon v. Európán túli országok (nagy) birtokain*” ... E tanulmányban a szerző szó szerint idézi *H. Fr. Joachimot*, a „*Fatermesztő ültetvény*” szülőatyját, aki szerint az új megnevezéssel meg kell barátkoznunk.

Az eberswaldei igazgató elmélete – néhány szakemberünkénél – magyarországi termőtalajra talált, s mint a parlagfű, úgy terjedt el hazánkban, és az erdészetiársadalom megosztottságához vezetett. Szép számmal jelentek meg szaklapjainkban írások az akác és a fenyőök tájidegenségéről, valamint az „*átkos*”-ban létrehozott 600 000 hektár telepített erdő leminősítéséről. S most az időközben hatósággá fejlődött természetvéde-

lem heterogén szakgárdája fegyverként használja ellenünk a „*faültetvény*” fogalmat.

Annak ellenére, hogy az erdők, az erdőgazdálkodás és az erdészek válságos napjaikat/életüket élik, nem hallgathatjuk el azokat az igazságokat, amelyeket nagy elődeink örökül hagytak ránk. Ennek jegyében idézzük fel az **erdő fogalmát** meghatározó leírásokat.

1. *Dr. Ajtay Sándor* (1935): „Az erdő (...) a termőtalajból és az ezzel szorosan összefüggő faállományból áll.”

2. *Dr. Papp László* (1951): „Az erdő magasrendű életközösség, mert benne az élőlények milliói élnek egymás mellett kölcsönös egymásrhatásban.”

3. *Morozov G.F.* (1952): „Az erdőt a fás növények életközösségének kell tekinteni.”

4. *Dr. Haracsi Lajos* (1956): „Az erdő fás növények, fák csoportosulása, vagyis növényzetkezet.”

5. *Új Magyar lexikon* (1960): „Az erdő fákkal és fás növényekkel benőtt terület.”

6. *Erdészeti, Faipari és Vadászati Lexikon* (1964): „Az IUFRO definíciója szerint növényformáció, amelynek más formációktól – réttől, sztyeppától stb. – megkülönböztető jelei a társulásba egyesült fák.”

7. *Dr. Keresztesi Béla* (1968): „Az erdő (...) földrajzi jelenség, amely nemcsak az egész erdei növényzetet, hanem az általa elfoglalt környezetet is magába foglalja.”

8. *Magyar Értelmező Kéziszótár* (1992): „erdő = Fák (vadon) együtt élő és köztük lévő más növényekkel egységes tenyészetet alkotó tömege.”

9. *Béres Mária* (1994): „A szárazföldek legösszetettebb, legbonyolultabb élő rendszerei az erdők. Szembetűnő alkotói a fák, azonban nagyon sok más növény és állat él együtt az erdők életközösségében.”

10. *1996. évi LIV. törvény* (1996): „E törvény alkalmazásában erdőnek kell tekinteni a (...) meghatározott fajú fás növényekből és a társult élőlényekből kialakult életközösséget (...) annak talajával együtt, függetlenül attól, hogy a faállomány, vagy az életközösség valamelyik más eleme átmenetileg hiányzik.”

11. *Dr. Oroszi Sándor* (1998): „Az erdő egy adott területen létrejött vagy mesterséges úton létrehozott életközös-

ség (biocönózis) (...), a növény- és állatfajok sokaságának élőhelye.”

A felsorolt meghatározásokból közelebbről kiérződik, hogy az erdő alapját a legmagasabb rendű növények: a fák képezik, s a kiserő flóra és fauna sokaságával együtt alkotják azt a magasrendű életközösséget: az *erdőt*, amelynek fogalmát nem a természetes vagy telepített eredetisége, illetve keletkezése határozza meg. A tizenegy meghatározás egyike sem zárja ki a honosításra behozott fafajokat vagy a soros ültetésű, padkás vagy teljes talaj-előkészítésű területen létező faállományokat az erdő fogalmából.

*

Írásom további részében az ültetvény valódi fogalmával kívánok foglalkozni. A hazai és külhoni szakirodalom meghatározásaiból, illetve leírásaiból gyűjtöttem össze néhányat a vitatott kérdés tényszerű megismerése érdekében.

Az ültetvény fogalma:

12. *Magyar Nyelv Értelmező Szótára (1962)*: „ültetvény = 1. Főleg gyarmaton v. Európán túli országok (nagy)birtokein, nagyobb területen tervezetten ültetett, gondozott, rendsz. egyfajta gazdasági haszonnövények, fák összessége.”

13. *Új Magyar lexikon (1972)*: „ültetvény = A termőfölddel tartósan összefüggő, többéves kihasználásra szánt kultúra. Fontosabb ültetvény a gyümölcsös, szőlő, fűz- és komlótelep stb.”

14. *Mezőgazdasági Lexikon (1982)*: „ültetvénykultúra = Allandó helyen létesített hosszabb élettartamú többéves növénykultúra (pl. gyümölcsös, szőlő, komló stb.). Általában jellemző, hogy telepítésük után egy nem termő időszak előzi meg a következő termő időszakot.”

15. *The New Encyclopaedia Britannica (1989)*: „Általában nagyméretű birtok a trópusi, szubtrópusi régiókban, amelyet képzetlen vagy félig képzett munkaerővel műveltetnek.

Észak-Amerika déli államainak ültetvényei voltak: dohány-, gyapot-, rizs- és cukornádtermelő ültetvények. A trópusi régiókban (...) több ezer négyzetmérföld erdőterület került kitermelésre, és az őserdő növényzetét elpusztították a földszerzés céljaira a 18. században. E földterületeken folyt a cukornád, szizál, kávé, tea, kakaó, gumifa, olajpálma és banán termelése.”

16. *Magyar Értelmező Kéziszótár (1992)*: „ültetvény = Némely növények többéves kihasználásra szánt, megművelt állománya (pl. gyümölcsös, szőlő stb.)”

17. *Cambridge Enciklopédia (1992)*: „ültetvény = Általában a trópusokon és szubtrópusokon alkalmazott növénytermesztési rendszer. (...) Az ültetvénygazdálkodás olyan haszonnövények termesztésével kapcsolódik össze, mint a kávé, gumi és a gyapot; ezen növények számára a telepítés és a termőre fordulás

(az első hozam) közti viszonylag hosszú idő miatt megfelelő a forma.

A mérsékelt éghajlati övben a telepített és üzemszerűen művelt erdőállományokat szintén ültetvényeknek nevezik. (Kiemelés tőlem! Cs. S. Ugyanis a magyarra történő fordítás szaklektora Nagy Gézáne Szabó Ilona biológus, korábban hosszú időn át ERTI munkatárs volt, aki – valószínűleg – önszorgalomból helyezte a magyar kiadásba a kiemelt mondatot.)

18. *1996. évi LIV. tv., Vhr. 5. (2) bekezdés (1996)*: „...faültetvénynek kell tekinteni az akác és fajtái, az európai és az Európán kívüli nyár- és fűzfajok nemesítéséből és keresztezéséből származó vegetatív úton szaporított fajtái, hibridjei, a fenyőfajok és -fajták, valamint az 1. sz. mellékletben fel nem sorolt fajok és szerjefajok által borított területet.”

Az *erdő* és az *ültetvény* fogalmak meghatározásainak felsorakoztatása után szükséges megemlékezni egy *valóságos erdészeti ültetvény-forma* létezéséről, amelynek létrehozója: *Bánó István* erdőmérnök és *Retkes József* kertészmérnök voltak. Az első erdészeti ültetvény *Baj-tiban* létesült, mintegy 40 évvel ezelőtt, s szerepéről és céljáról az alábbi leírás nyújt tájékoztatást.

19. *Dr. Nemky Ernő (1968)*: „A *plantázs* (francia *plantation*) szó *ültetvényt* jelent. Az olyan ültetvényeket, amelyeket magtermesztési céllal létesítünk, *magplantázsoknak*, vagy magyarosan *magtermelő ültetvényeknek* nevezzük. Az ültetvény terméke tehát a jó minőségű, ismert tulajdonságú utódokat adó mag.”

*

Az *erdő* és az *ültetvény* fogalmakról felsorolt téziseket a törvényt előkészítők is jól ismerhették. S hogy az egyes fajok és erdőállományok hátrányos megkülönböztetését (diszkrimináció) és az erdők közösségéből való kizárását (disz-

kvalifikálás) mi okból fogadta el, ill. szavazta meg a törvényhozás (parlament), az egy külön téma.

A bevezetőben említettem, hogy az *erdő* fogalom sokkal régebbi keletű, mint az *ültetvény* fogalma. Az ERDŐ-szóból számos olyan további fogalom alakult ki, amelyek szakmai intézmények és személyek megnevezését, feladatuk, tisztségek és munkaköri besorolások meghatározását szolgálják. Például:

– erdőgazdaság, erdészet, erdő-felügyelőség, erdészeti egyetem, erdészeti technikum stb., stb.

– erdősz, erdős, erdész, erdővédő, erdőkerülő, erdőmérnök, erdőmester, erdőtanácsos stb., stb.

Felvetődik a kérdés, hogy az ültetvények irányítását és kezelését végző szervezetek, ill. személyek részére milyen címet vagy tisztségeket határozná meg az *ültetvény-lobby*? Netán az egykori fakitermelő cégek szakszemélyzete által viselt (levetett) „famester”, „manipuláns”, „kaparás”, „vágásirányító” stb. erdőipari jelzők terjednének el ismét?

Az új erdőtörvény nem tartalmaz intézkedést az irányban, hogy az ültetvénynek minősített faállományok – telekkönyvileg is – művelési ágváltozásra kerüljenek. Ugyanis az ágváltozás folyamatként lenne lehetőség az ország új, erdőszültségi arányának (%) kiszámítására.

Írásomat egy – a közelmúltból ismert – szakirodalmi eseménnyel szándékozom lezárni, amely idézet tanulságos, gondolatébresztő és önvizsgálatra is „ihletet” adó kázus.

Bizonyára még emlékezünk *dr. Bartha Dénesnek* „A magyarországi erdők degradáltsága” c. dolgozatára, amely az *Erdészeti Lapok* 1994. decemberi számában jelent meg. Az 1995. februári, majd a májusi lapszámokban, összesen kilenc hozzászólás követte az idézett tanulmány tartalmát. *Agócs József* volt az egyetlen, aki mindkét hozzászólásában pozitívan értékelt *dr. Bartha Dénes* írását, míg a többi hozzászóló óvatosan vagy nyíltan, de ellenvéleményének adott hangot. Az E.L. 1995. februári számában az egyik hozzászóló *Jérôme René* volt. A következőket írta:

„*Degradáltak erdeink?* Annyi gáncs és bántás ér bennünket, erdészeket újabb amúgy is, szükségtelen ellenlábainkat újabb muncióval ellátni. (...) tisztázatlan fogalom megint maga az „*erdő*”. (...) Felhívjuk az *erdőknek számunkra szent fogalmát* (kiemelés tőlem, Cs. S.) és támadásoknak tesszük ki magunkat az ültetvényekben.”

Több évtizeden át a „faültetvény fogalom” importőrének tartottam *Jérôme René*-t. Tévedtem!

René Bátyám! Köszönöm az igaz erdészhez méltó megnyilatkozásaidat!

Csányi Sándor